

3. Financial Implications of Port Reform. Module 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ppiaf.org/sites/ppiaf.org/files/documents/toolkits/Portoolkit/Toolkit/pdf/modules/05_TOOLKIT_Module5.pdf
4. Подцерковний О.П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії і практики / О.П. Подцерковний. – Видання друге. – К.: «Юстиніан», 2007. – 424 с.
5. Национальный морской рейтинг Украины – 2013 // Порты Украины. – 2014. - № 1. – С. 30-36.
6. Ганечко І.Г. Управління валютними ризиками інфраструктурних проектів / І.Г. Ганечко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=981>
7. Зятіна Д.В. Окремі особливості концесії в морських портах / Д.В. Зятіна // Підприємництво, господарство і право. – № 11. – 2013. – С. 29-32.
8. Рішення Господарського суду м. Києва 21.09.2010 р. у справі № 45/189. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12012891>
9. Постанова Вищого господарського суду України від 6 лютого 2012 року у справі № 52/179. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21340780>
10. Directive 2014/23/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the award of concession contracts // Official Journal of the European Union, L 94, 28.3.2014.

УДК 347.78 (476) (043.3)

Зайцева А. В., декан юридичного факультету
КНУКіМ, кандидат культурології

Становлення та розвиток правової охорони аудіовізуального твору як самостійного об'єкта авторського права

Статтю присвячено питанням становлення і розвитку правової охорони аудіовізуальних творів як самостійних об'єктів авторського права. Автором поставлено завдання щодо узагальнення теоретичних і практичних знань про правову природу та особливості аудіовізуального проведення з метою визначення основних напрямків розвитку його правової охорони.

Ключові слова: аудіовізуальний твір, авторське право, суміжні права, автор, передача організації ефірного або кабельного мовлення, відеозапис, мультимедіа, продюсер.

Статья посвящена вопросам становления и развития правовой охраны аудиовизуальных произведений как самостоятельных объектов авторского права. Автором поставлена задача обобщения теоретических и практических знаний о правовой природе и особенностях аудиовизуального проведения с целью определения основных направлений развития его правовой охраны.

Ключевые слова: аудиовизуальное произведение, авторское право, смежные права, автор, передача организации эфирного или кабельного вещания, видеозапись, мультимедиа, продюсер.

The article deals with the formation and development of the legal protection of audiovisual works as independent objects of copyright. Author tasked generalization of theoretical and practical knowledge of the legal nature and characteristics of audiovisual to determine the main directions of development of its legal protection.

Keywords: audiovisual work, copyright, related rights, the author, the transfer organization of air or cable broadcasting, video, multimedia, producer.

Постановка проблеми. У сучасному цивільному обороті аудіовізуальний твір є одним з найбільш популярних об'єктів авторського права. Доступність широкій аудиторії завдяки електронним засобам масової інформації робить його вкрай значущим як з соціальної, так і з економічної точки зору. Проте в даний час індустрія створення і поширення аудіовізуальних творів в Україні за низкою показників відстає від рівня, досягнутого в розвинених країнах. Успішний розвиток аудіовізуальної індустрії в теперішній час ускладнюється розрізненістю понять, неконкретністю окремих правових норм і наявністю прогалин у правовому регулюванні. Аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених дозволив встановити зв'язок недоробок у законодавстві з відсутністю достатньої теоретичної бази в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам правової охорони різноманітних об'єктів інтелектуальної власності присвячено чимало праць як вітчизняних так і зарубіжних вчених у сфері теорії права, цивільного права, права інтелектуальної власності О. П. Сергєєва, Е.П. Гаврилова, І.В. Савельєвої, В.А. Дозорцева, В.П. Чеботарьова, К. О. Афанасьєвої, С. А. Чернишевої, Г. Ф. Шершеневича, К. А. Флейшиц, Анрі Мерсійона, В. С. Дмитришина, а також інших дослідників, які зробили значний внесок у розробку правових аспектів охорони результатів інтелектуальної власності.

Метою даної статті є узагальнення теоретичних і практичних знань про правову природу аудіовізуального твору як об'єкта авторського права і вироблення на цій основі теоретичних висновків, конкретних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавства, що регулює відносини, пов'язані з правовою охороною аудіовізуальних творів.

Виклад основного матеріалу. У всьому світі аудіовізуальний твір визнається об'єктом авторського права. В чинному українському законодавстві, зокрема в Законі України «Про авторське право та суміжні права», не міститься точної дефініції, що вважається охороноздатним об'єктом, а встановлено лише два критерії, відповідність яким і дає можливість вважати те чи інше культурне явище об'єктом авторського права. «Приміряючи» зазначені умови практично до будь-якого аудіовізуального твору ми можемо стверджувати, що переважна їх кількість підпадають під дію авторсько-правових норм. Практично всі аудіовізуальні твори є результатом творчої діяльності (виключення можуть становити в певних випадках кінолітопис та відеорепортажі про поточні події), і абсолютно всі вони виражені в об'єктивній формі - у вигляді відеозапису.

Аудіовізуальні твори вказані в наведеному в ст. 3 Закону «Про авторське право та суміжні права» невичерпному переліку об'єктів авторського права [1]. У ст. 1 згаданого Закону наведено визначення поняття аудіовізуального твору: твір, що фіксується на певному матеріальному носії, кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, диску для лазерних систем зчитування тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього) і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення відображаються за допомогою певних технічних засобів [1]. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдфільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими.

Російські вчені справедливо вказують на некоректність формулювання, наведеного в Законі, оскільки при деяких способах фіксації аудіовізуальних творів на носіях не

утворюються кадри, наприклад, на відеоплівці або відеодиску [2, 283]. Проблематичним вважається включення до видів аудіовізуальних творів діафільмів, які на думку російських та білоруських вчених не можуть визнаватися такими з причини дискретності подачі інформації та невідповідності ключовій ознаці аудіовізуальних творів, яка вимагає наявності «візуального ефекту безперервного руху» [2, 283].

Найбільш чітко дозволяє виокремити категорію аудіовізуальних творів від інших об'єктів авторського права та суміжних прав наведена нижче сукупність сутнісних юридично значущих ознак аудіовізуального твору [3, 64]:

по-перше, те, що аудіовізуальний твір являє собою синтетичний творчий продукт, який поєднує в собі кілька форм мистецтва, які разом виражають єдиний зміст;

по-друге, аудіовізуальний твір підлягає правовій охороні, якщо воно є результатом творчої діяльності та існує в об'єктивній формі. Об'єктивна форма не обов'язково повинна асоціюватися з матеріальним носієм, а також не залежить від того, чи може вона сприйматися органами чуття людини або сприймається людиною тільки за допомогою будь-яких технічних засобів. Особливістю аудіовізуальних творів виступає те, що вони можуть відтворюватися і сприйматися виключно за допомогою технічних засобів;

по-третє, характерною ознакою будь-якого аудіовізуального твору є «ефект безперервного руху», створюваний впорядкованою серією пов'язаних між собою зображень [3, 64]. Саме ця ознака дозволяє відокремити дану категорію творів від інших об'єктів авторського права.

Як і в українському законодавстві так і в зарубіжному (у французькому законодавстві *droits voisins* — сусідні права) суміжні права тісно пов'язані з авторським та в системі норм мають відносно останнього підлегле становище [4, 85]. Так, відповідно до положень ст. 36 Закону суб'єктами суміжних прав є [1]:

- виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання;

- виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;

- виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм;

- організації мовлення та їх правонаступники.

Важливим аспектом реалізації виконавцями своїх прав є передумова додержання ними прав авторів виконуваних творів та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм, виробники відеограм мають додержуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців. Організації мовлення повинні додержуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм). Підтвердженням зазначеного є положення ч. 2 ст. 36 Закону, де вказується, що всі власники суміжних прав здійснюють свої повноваження у межах прав, отриманих за договором з авторами твору, який виконується, записується або передається в ефір або по кабелю [1]. Об'єкт суміжних прав - виконання, фонограма - є вторинними в порівнянні з виконуваним або записуваним твором - об'єктом авторського права.

Створення аудіовізуального твору вимагає узгодженої різнопланової діяльності багатьох суб'єктів. Але навіть одна тільки творча діяльність, спрямована на створення аудіовізуального твору, неоднорідна, вимагає різних спеціальних знань і навичок, а значить, й участі в ній безлічі осіб - представників різних кінопрофесій. Аудіовізуальний

твір є результатом творчої діяльності безлічі осіб, тому він, як правило, створюється у співавторстві. Виняток можуть становити лише аматорські передачі. До речі, саме така відмінність у правовому режимі «професійних» і аматорських фільмів проводилася раніше в законодавстві РРФСР [6, 68]. За тих часів носієм авторських прав в першу чергу вважалось підприємство, що здійснило зйомку (ч. 1 ст. 486 ЦК РРФСР), автором другого визнавалось фізична особа, яка зняла фільм, - автор чи співавтори (ч. 2 тієї ж статті) [7]. Чинний український закон не робить такої відмінності з кількох причин: по-перше, автором відтепер може бути визнано лише фізичну особу, чиєю творчою працею створено твір; по-друге, весь обсяг авторських прав виникає незалежно від призначення та гідності твору; по-третє, ані згаданий Закон, ані будь-який інший не містять кваліфікаційного критерію для визначення режисера або сценариста, і тим більше для встановлення різного правового режиму результатів їх творчої діяльності в залежності від освіти та вміння.

Такий порядок певною мірою характеризує ринковий підхід до регулювання використання творів, коли єдиним критерієм, що визначає успіх аудіовізуального твору, є його конкурентноздатність, незалежно від того, хто і за чий рахунок його створено.

Виходячи з положень Закону «Про авторське право та суміжні права» можна зобразити аудіовізуальний твір у вигляді своєрідного «пирога», в який кожен з творчих учасників його створення приніс свій «шматок». Чинне українське законодавство не розрізняє типи співавторства, встановлюючи для всіх таких творів єдиний режим з точки зору підрахунку терміну дії майнових авторських прав, приналежності повноважень з використання твору в цілому. У ч. 1 ст. 13 Закону України «Про авторське право та суміжні права» йдеться про те, що авторське право на твір, створений спільною творчою працею двох або більше осіб, належить співавторам спільно, незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких має самостійне значення [1]. При цьому ст. 13 містить застереження, що спеціально відносяться до цих двох типів співавторства. Зокрема, якщо частина твору може бути використана окремо, то її автор - один із співавторів має право використовувати цю частину на свій розсуд. Таке застереження в аудіовізуальній сфері відноситься в першу чергу до сценаристів та композиторів щодо їхнього внеску в аудіовізуальний твір. Інше положення, закріплене в п. 4 ч. 1 ст. 13 Закону, обмежує повноваження співавторів нерозривного твору: жоден з них не має права без достатніх підстав заборонити використання твору в цілому [1].

Чинне українське законодавство в сфері суміжних прав не тільки не розмежує види співавторства, а й також не наводить перелік творів, які можуть бути використані тільки цілком або мають самостійні складові частини, створені різними співавторами. Але, якщо припустити, що аудіовізуальний твір є нерозривним цілим то зазначене накладає певний відбиток на правове становище його творців, наприклад вже згадуване обмеження можливості кожного з співавторів без достатніх підстав заборонити використання аудіовізуального твору. На практиці це обмеження не має серйозного значення, оскільки права на використання аудіовізуального твору передаються його виробнику ще до його створення. Тому єдиним способом заборонити розповсюдження аудіовізуального твору є внесення спеціальних застережень при укладанні договору про його створення. Поряд з цим слід зауважити, що формулювання “без достатніх підстав”, що міститься в законі є занадто розпливчастим [1].

Аналіз світової практики дозволяє стверджувати про більш коректне регулювання

спільної творчої діяльності авторів. Оскільки закони багатьох західних країн розмежовують режим спільних і складених творів, що створені в співавторстві. Яскравим прикладом може слугувати положення французького закону, який відрізняє колективні твори (*i-buvres collectives*) та спільно створені твори (*h-buvres de collaboration*) [5]. Суб'єктами охорони спільного твору є самі співавтори, носієм авторських прав на колективний твір виступає певна фізична або юридична особа, під ім'ям якої такий твір оприлюднено. Цей же закон спеціальною нормою відносить аудіовізуальні твори до спільних, а не колективних творів, тому авторство на них належить фізичній особі або особам, творчою працею яких він створений [4, 85].

Авторському праву на аудіовізуальний твір Закон присвячує статтю 17, яка зазначає, що авторами аудіовізуального твору є: а) режисер-постановник; б) автор сценарію і (або) текстів, діалогів; в) автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; г) художник-постановник; д) оператор-постановник. Одна і та сама фізична особа може суміщати дві або більше із наведених у цій частині авторських функцій [1].

Досить складним видом аудіовізуального твору є телевізійний, який вважається таким лише тоді, коли він спеціально створений для показу по телебаченню [1]. Важливо розуміти, що театральний спектакль, переданий по телебаченню, не стає в через це аудіовізуальним твором, воно буде вважатися відеограмою, а це вже інше «законне виробництво», що відноситься до суміжних прав.

Відповідно до вітчизняного законодавства телевізійні передачі та інші телетвори, на відміну від інших аудіовізуальних, обтяжені як авторським, так і суміжними правами, тому регулювання відносин з приводу їх створення і використання є більш складним. З одного боку, телевізійна передача - це повноцінний аудіовізуальний твір, авторсько-правовий режим на який встановлено законодавством незалежно від способу первісної та подальшої фіксації. З іншого боку, передача - це об'єкт суміжних прав, та їх реалізація в теперішній час є чималим джерелом доходів для володаря - організації мовлення. Якщо раніше телевізійні програми, на відміну від інших аудіовізуальних творів, мали вузьку сферу використання, найчастіше обмежену тільки передачею в ефір. Сьогодні телевізійні передачі випускаються на відеоносіях, мають можливість брати участь у численних телевізійних фестивалях і конкурсах. Крім того, якщо попереднє законодавство встановлювало критерій поширення, то чинне законодавство такої умови не містить. Суміжні права виникають в силу створення або замовлення передачі організацією ефірного або кабельного мовлення, а не після поширення або у зв'язку з поширенням такої передачі.

Вважаємо, що необхідно ввести в законодавство більш точне визначення телевізійної передачі з точки зору її відмінності від інших телевізійних аудіовізуальних творів, наприклад, телефільмів, не тільки тому що лише на телепередачі у організації мовлення виникають суміжні права. Таке розмежування може бути використано в подальшому при визначенні сфери дії інших галузей законодавства. Хоча, слід зазначити, що в інших країнах авторські закони зазвичай не роблять відмінності у регулюванні різних видів аудіовізуальних творів [8]. У США, наприклад, закон виділяє із загальної маси аудіовізуальних творів кінематографічні, тобто ті, в яких послідовний перегляд зафіксованих зображень створює ефект руху (на відміну від слайдфільмів, діафільмів і т. п.) [9]. Критерієм використання технічних засобів для сприйняття аудіовізуальних творів є графічні розповіді, які на відміну від діафільмів є не аудіо-

візуальними, а творами образотворчого мистецтва [9].

Висновки. Таким чином, в статті проведено комплексне дослідження аудіовізуального твору як об'єкта авторського права. Особлива увага звертається на сукупність сутнісних юридично значимих ознак аудіовізуального твору. Розглянуто можливості нового визначення цього поняття і його застосування в сучасному законодавстві. Виділена група об'єктів суміжних прав, які не можуть бути визнані аудіовізуальними творами. Наведено пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, що здійснює правову охорону аудіовізуальних творів як об'єктів авторського права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
2. Дозорцев В. А. Творческий результат: система правообладателей // Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации: сб. статей / Исслед. центр частного права. – М.: Статут, 2003. – С. 283.
3. Антимонов Б. С. Авторское право / Б. С. Антимонов, Е. А. Флейшиц. – М.: Юрид. лит., 1957. – С. 64.
4. Gestion collective du droit d'auteur et des droits voisins. - Geneve: OMPI, 1990. - 104 p.
5. Code de la propriete intellectuelle [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnCode?commun=&code=CPRINT.rcv.htm>
6. Гаврилов Э. П. Комментарий к Закону Российской Федерации «Об авторском праве и смежных правах» / Гаврилов Э. П. – М.: Изд-во «Спарк», Фонд «Правовая культура», 1996. – С. 68.
7. Об авторском праве и смежных правах: Закон Российской Федерации от 9 июля 1993 года № 5351-1: по состоянию на 1 сентября 2008 г. / Государственная дума Российской Федерации. – Офиц. изд. // Сборник законодательства Российской Федерации. – 2006. – № 30.
8. Звід законів Сполучених Штатів Америки. Розділ 17. Авторське право // Захист прав інтелектуальної власності: досвід Сполучених Штатів Америки: зб. докум., матер., статей; за заг. ред. О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – С. 8–24.
9. Copyright Law of the USA and Rellated Laws Contained in Title 17 of the United States Code, Cercular 92. – N.Y.: Published by U.S. Copyright Office, Library of Congress, July 2001. – 32 p.

